

Zuidwester

IVN Zuidwest Veluwezoom - winter 2022, jaargang 36

Natuurwerkdag 2022

Sterk, medicinaal en onmisbaar: de knotwilg

De Pietersberg: natuur of cultuur?

ivn natuur
educatie

Namen en adressen

IVN werkt aan een duurzame samenleving. Door mensen zelf in aanraking te brengen met de natuur worden zij zich pas echt bewust van de waarde ervan. Daarom laten wij jong en oud de natuur van dichtbij beleven.

Afdelingsbestuur IVN Zuidwest Veluwezoom

Voorzitter

Henny Tax, 06 - 16 37 27 58,
henny.tax@gmail.com

Secretariaat

Albert Bos, albert.bos@hetnet.nl, 026 - 334 27 43,
Beukenlaan 21, 6862 HS Oosterbeek

Bestuurslid en penningmeester

Con van Regteren, 06 - 11 62 52 11,
jsvanregteren@gmail.com

Bestuurslid

Folchert van Dijken, f.r.van.dijken@outlook.com,
0317 - 31 01 05

Werkgroepcoördinatie

Werkgroep Landschapsonderhoud

Albert Smit, smit.albert52@gmail.com, 026 - 339 24 11

Redactie Zuidwester, redactie.zw@gmail.com

Simone Saarloos, simonesaarloos@gmail.com,
0317 - 35 74 56, 06 - 55 15 69 18

Ledenadministratie en bezorging Zuidwester

Wim Chardon, wim.chardon@gmail.com, 0317 - 31 94 90

Werkgroep PR en website

Albert Bos, albert.bos@hetnet.nl, 026 - 334 27 43

Werkgroepen Beken en sprengen

Werkgroep Beken en sprengen Renkums beekdal, Ruud Schaafsma, ruud.schaafsma@gmail.com, 0317 - 31 51 17

Werkgroep Beken en sprengen Heelsumse beek, Wiebe Selders, 026 - 334 18 25 / 06 - 27 10 38 31, wiebe.selders@hetnet.nl

Werkgroep Beken en sprengen de Kamp, Maarten Kubbe, 06 - 41 99 82 12, mkubbe@yahoo.com

Werkgroep Beken en sprengen Oorsprongbeek/Gielenbeek, Hans van Leeuwen, 026 - 333 31 39 / 06 - 12 42 03 23, leeu9362@planet.nl

Werkgroep Zomp

Johanneke Sanders, johanneke.sanders@xs4all.nl,
026 - 334 30 77

Heemtuin De Zomp

Ingang Fangmanweg/hoek Dam, Oosterbeek

Vogelwerkgroep

Els Roode, els.frank@planet.nl, 0317 - 31 82 12

Werkgroep NME

Ineke Puijk, inekepuijk@yahoo.com, 0317 - 41 75 75

Werkgroep Natuur en gezondheid

Vacant

Werkgroep Renkumse duizendknoopbrigade

Henny Tax, 06 - 16 37 27 58,
renkumseduizendknoopbrigade@outlook.com

IVN Gelderland

Oude Kraan 72, 6811 LL Arnhem, 026 - 351 29 27

IVN landelijk bureau

Plantage Middenlaan 2C, Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam, 020 - 622 81 15

Lidmaatschap IVN Zuidwest Veluwezoom

Contributie: € 16,- per jaar. Donatie: € 10,- per jaar.
Huisgenoten: € 8,- per jaar. Girorekening: NL39 INGB
0000 805291 t.n.v.IVN-afdeling Zuidwest Veluwezoom te Renkum.

Als lid ontvangt u vier keer per jaar de Zuidwester, het contactblad van IVN Zuidwest Veluwezoom, en vier keer per jaar Mens en Natuur, het landelijke blad van het IVN.

Knotten in de Rosandepolder op de natuurwerkdag op 6 november 2022.

Foto's

Voorpagina: de foto bovenaan de voorpagina maakte Ruud Schaafsma in februari 2021; de foto onderaan de pagina is gemaakt door Karel Noy. De foto op deze pagina maakte Albert Bos op de natuurwerkdag tijdens het knotten samen met de werkgroep Landschapsonderhoud. Hans Balder maakte de foto op de achterpagina.

Zuidwester

IVN Zuidwest Veluwezoom - winter 2022, jaargang 36

Van de voorzitter

Ik keek nog eens in een Zuidwester van 2019. Pas, of moet ik zeggen, al weer drie jaar oud. Onze voorzitter Cees vroeg zich toen bij het onverwachte warme weer in het voorjaar af “of hebben we hier ook te maken met een effect van klimaatverandering?”. Nu in 2022 zal niemand in Nederland hardop twijfelen aan de klimaatverandering door fossiele brandstoffengebruik en het geniepig ontsnappende methaangas. Maar we zijn ook gewend geraakt aan de waarschuwingen voor de gevolgen. De VN klimaatconferentie heeft geen harde afspraken opgeleverd om binnen de 1,5 graden te blijven. Ook de toegenomen hoeveelheid stikstof blijft zonder grondige oplossing. De bedekking van de bosbodem met braamstruiken als teken van verlies van biodiversiteit doet niet genoeg pijn voor snelle effectieve maatregelen. Grote stikstofverspreiders worden niet echt aangepakt. Nederland gaat niet minder autorijden of vliegen. De overheid moet de grote aanpassingen regelen, daar wachten we op, is de brede gedachte. Wat ik doe helpt toch niet, is het idee. Maar onze eigen bijdragen zijn wel degelijk ook van belang.

Het gaat goed met onze IVN-afdeling. Er worden steeds meer vrijwilligers actief. Gelukkig zijn er geen coronamaatregelen meer voor ze. Maar er is een nieuw gevaar: bij het coördinatorenoverleg vorige maand kwam de onvrede bij de bekengroepen over de hoeveelheid water in de beken naar voren. Werken aan droge beken knaagt aan hun motivatie.

De duizendknoopbestrijding gaat goed. Cees was in 2019 in Heveadorp “-nieuwsgierig of de Japanse duizendknoop ... nu minder massaal uit de grond zal komen.” De Heveagroep liet werkavonden niet doorgaan bij gebrek aan duizendknopen! Zo effectief heeft deze groep gewerkt.

Mathieu Pinkers, voorzitter van de Stichting Renkums Beekdal, zoekt steun voor het burgerinitiatief Gletsjerparadijs voor het gebiedsproces Renkumse Beekdalen. Wij steunen dit initiatief. Provincie en gemeenten wordt gevraagd om bij omgevingsplannen te zorgen voor bescherming van de natuur in de dalen en uitdrijving, verstoring van dieren, veel recreatievoorzieningen en bouwactiviteiten te voorkomen. Ik wens u een goede jaarwisseling.

Henny Tax

Inhoud

- 3 Van de voorzitter
- 4 Natuurwerkdag in Renkums beekdal
- 5 Fotopagina natuurwerkdag
- 6 Koperwiek en kramsvogel
- 7 Pietersberg
- 8 Van droge geulen
- 9 Van het bestuur
- 10 De knotwilg
- 11 Kennen jullie de klimop?
- 12 Natuurfilms
- 13 Debietmeetprogramma
- 14 Kort van stuk
- 15 Activiteitenprogramma

Colofon

Redactie:

Albert Bos, Mary de Jong, Maria van Kempen, Simone Saarloos

Drukker:

Editoo B.V. te Arnhem

Redactieadres:

Simone Saarloos

Beukenlaan 1

6871 CK Renkum

0317 35 74 56

simonesaarloos@gmail.com

De uiterste inzenddatum van kopij voor het voorjaarsnummer is 25 februari 2023.

Natuurwerkdag: 'een zichtlijn in het Renkums beekdal'

AUTEUR: RUUD SCHAAFSMA

In 2016 werd de A12 tussen Ede en Grijsoord verbreed. Voor Rijkswaterstaat was ontwikkeling van natuur een belangrijk speerpunt in dit project. Waar de A12 het Renkums beekdal kruist, werd een tunnel voor de natuur aangelegd, met aan beide zijden een drinkpoel. Staatsbosbeheer kapte een stuk bos, waardoor het Renkums beekdal zichtbaar werd. De sprengkoppen van de Molenbeek kwamen volop in zicht evenals de oude beek richting de voormalige Ginkelse Kolk.

Het hazenpad

Vóór de aanleg van de A12 – bij aanleg door de Duitsers in 1942 noemden Nederlanders dit spottend het 'hazenpad' – ontsprong de beek in de Ginkelse Kolk. De A12 loopt er in onze tijd over een dijk doorheen. Na grote neerslag vormt zich soms een meertje in de laagte aan de noordkant van de A12. Dan is de Ginkelse Kolk weer even terug. Nu, in 2022, blijkt dat het beekdal volledig is dichtgegroeid. Het leek me voor de bekenwerkgroep te veel werk om de situatie van 2016 terug te brengen. Zo ontstond het plan om het wegzagen van de kleine boompjes uit te voeren op een Natuurwerkdag, met een grote ploeg vrijwilligers. Staatsbosbeheer was enthousiast over het plan en de werkdag werd voorbereid. Joop van de Gronden stelde een grote partytent van de IJsvereniging 'Vooruit' beschikbaar. Deze werd bij de werkplek opgebouwd. Bij de lunch was er heerlijke pompoensoep van het Boscafé De Beken en 's middags was er een houtvuurtje in een vuurkorf.

Natuurwaarnemingen

Er waren een paar opvallende natuurwaarnemingen. Rond de sprengkoppen waren afdrucken van poten van herten zichtbaar in het zand. Deze waren niet door het tunneltje over de A12 gekomen, want dit is te laag voor herten. Waarschijnlijk zijn ze de A12 gepasseerd via het Jac. P. Thijsse-ecoduct bij Wolfheze. Vanaf de Reijerskamp zijn ze langs de snelweg naar het westen gelopen. Ze zijn nu dus aanwezig in de bovenloop van de Renkumse beek. Toch het begin van 'Herten aan de Rijn'? Op de werkdag van de werkgroep 'Beken en sprengen' een week later zagen we een 'zoelplek' van wilde zwijnen in de beekloop. De beek staat hier droog, we halen hier begroeiing weg om zo de beek zichtbaar te houden in het landschap. De zwijnen groeven hun kuil zo'n dertig centimeter diep, zodat er water in de kuil kwam te staan, waarin ze een modderbad nemen. In alle jaren dat we de beeklopen schoonmaken, hebben we dit verschijnsel nooit eerder gezien.

Natuurwerkdag 2022

Terug naar de Natuurwerkdag. Er kwamen 25 mensen

Uitgraven van Amerikaanse vogelkers, zwaar werk!

werken en er is enorm veel werk verzet. Amerikaanse vogelkers werd zoveel mogelijk uitgegraven, dennetjes en Amerikaanse eik werden afgezaagd of getrokken. Uiteindelijk ontstond er een indrukwekkende houtril langs het opengemaakte beekdal.

Het doel van de werkdag is bereikt. Het gebied rond de sprengen is weer open en de oude beekloop richting A12/-Ginkelse Kolk ziet er mooi uit. De berken en de bomenstrook langs de snelweg zijn blijven staan.

Voor 'Gelderland – Meer bomen nu' hebben we dennen met wortels uitgegraven en ingekuild. Deze zijn door de vrijwilligers van deze organisatie opgehaald en worden op andere plekken in Gelderland uitgepoot. Een mooi initiatief.

Met de werkgroep gaan we de komende maanden verder met het zichtbaar maken van de Molenbeek tussen de spoorlijn en de A12. Nog een flinke klus, maar er wordt met veel enthousiasme aan gewerkt.

En, niet onbelangrijk, de Natuurwerkdag heeft enkele nieuwe 'bekenprutters' opgeleverd. Nu is het wachten op water in de Molenbeek.

Vroeger en nu

Vroeger: Laat niet voor het aangenaam verpozen de eigenaar van het bos de schillen en de dozen.

Nu: We zijn sterk genoeg om met grote hoeveelheden power/sterke drank en voedsel de natuur in te gaan, maar te zwak om na de 'orgie' lege flessen, blikjes en zakjes mee te nemen.

Wim Spaan

Natuurwerkdag 2022 in Renkums beekdal

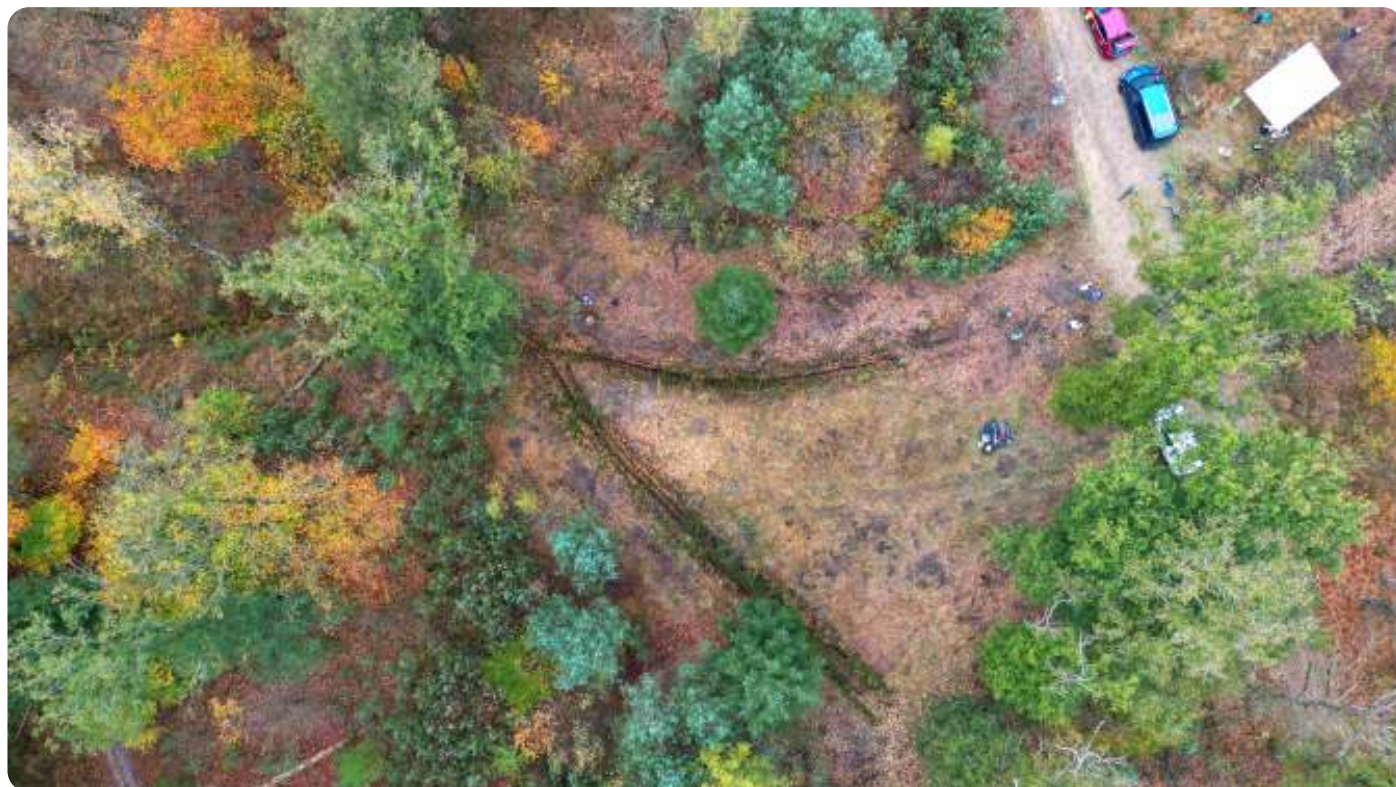
FOTO'S: RUUD SCHAAFSMA. FOTO DRONE: OSCAR LANGEVOORT

Foto rechts

Op deze uitsnede van de kaart van Jan van Call uit 1656 staat de oorsprong van de Molenbeek ingetekend. Op deze kaart zijn te zien: de Ginckelse Kolk, de zijspreng in het Paelbergsche del, de Beeck; de weg van Manen (nu Ede) naar Arnhem is het huidige zandpad langs de noordelijke sprengkop. Waar 'Kolcksken' staat, ligt nu de spoorlijn op de ruim acht meter hoge dijk door het beekdal.

Foto's hieronder

Vrijwilligers aan het werk in het beekdal.

Ze zijn er weer

AUTEUR: MARY DE JONG

Het heeft vannacht 7 graden gevroren. Ik kijk naar de vogels uit, maar vraag me af of ik onze wintergasten snel zou herkennen. Jaren geleden heb ik voor de eerst de oranje oksels van de koperwiek gezien. Tijdens een excursie van de gidsencursus naar 'mijn stagegebied' de Jufferswaard zat een groep in de struiken rondom de steenoven. Als ik er niet op gewezen was, zou ik ze in mijn onwetende brein opgeslagen hebben als 'lijster'. Terwijl het hier toch echt om diens familielid gaat.

Koperwiekentrek

Wat ik echt gemist heb, is de fenomenale koperwieken-trek dit jaar. Als een alternatieve Airborne schijnen er op 19 oktober honderdduizenden koperwieken over ons land te zijn getrokken. Niks van gemerkt ... Maar wél opletten- de vogelkenners in onze omgeving, vooral Wageningen, zagen in die tijd tientallen tot honderden koperwieken overvliegen en in weilanden zitten.

Wintergasten

Samen met de kramsvogel is de koperwiek elke winter te gast in ons land. De eerste kou en sneeuw duwt inmens grote vogelzwermen met de noorderwind vanuit het hoge noorden onze kant op. Overdag kun je ze voorbij zien komen bij helder weer. De echte vogelaar doet echter aan 'moonwatching'. 's Nachts richt deze fanatiekeling de telescoop op de, liefst volle, maan om geen enkel exemplaar te missen.

Lijsterachtigen

De koperwiek en kramsvogel horen tot de lijsterachtigen. Hun gespikkelde borst is een gezamenlijk kenmerk. Om hen afzonderlijk te herkennen, moet je letten op de prachtig oranje oksels en opvallende wenkbrauwstreep van de koperwiek. De robuustere kramsvogel heeft pijlvormige spikkels op een vaaloranje borst en een grijze kop.

Meestal zijn deze vogels maar kort te gast in ons land, doortrekkend naar het Middellandse zeegebied. Een klein deel van de vogels denkt 'het is ver genoeg zo' en blijft bikkelend bij ons achter om in april weer terug te vliegen naar bijvoorbeeld Scandinavië. In de zomer een broedend koppel treffen in Nederland is er sinds de jaren 80 zelden meer bij. Naar de exacte reden daarvan gissen onderzoekers nog.

Als hangjongeren onder een plaatselijk viaduct trekken deze koperwieken en kramsvogels zich in ons landschap wat schuw terug uit het zicht. Zich ondertussen tegoed doend aan allerlei lekkers. Bij de vogels zijn dit de bramen en bessen in struiken langs de velden. Geweldig hoe de natuur haar werk dan weer doet. Onze herfstkleuren slurpen de spikkels en bruinoranje kleuren op tot ze niet meer te zien zijn.

Koperwiek. Foto: Zweer-de Bruin

Vogelgriep?

"Verdorie, vogelgriep!", dachten wetenschappers jaren geleden toen zij grote groepen van deze vogels dood aantroffen. Kritisch onderzoek bracht echter iets anders aan het licht: chronisch alcoholisme. Sommige vogelaars wijzen ideeën hierover naar het land der fabelen. Nog nooit hebben zij een zwalkende of zwabbervliegende lijster gezien en al helemaal geen die van een tak valt. Maar toch lijkt vooral bij een langere herfst dit vaker voor te komen. Dan is er meer kans op rottend fruit in en rondom struiken en bomen. Dit is zo ontzettend lekker voor lijsters dat zij geen weerstand kunnen bieden. Eenmaal naar binnen gepikt, gaat de miniscule vogelmaag aan het werk met haar gistingproces. Hierbij komt alcohol vrij, wat die fijne, maar zo linke roes geeft. Als ze de zucht naar het fruit heel vaak niet in de hand kunnen houden, kan de lever het niet meer aan. Oké, dat is wat minder handig van de natuur ...

Kramsvogel. Foto: Martha de Jong-Lantink

Bronnen

Koperwiek - *Turdus iliacus* - Waarneming.nl
Koperwiekentrek! | Vogelbescherming
Alcohol en vogels, dronken vogels door gefermenteerde bessen | Dier en Natuur: Vogels (inonu.nl)
<https://www.natuurpunt.be/pagina/koperwiek>
<https://www.natuurpunt.be/pagina/kramsvogel>

Pietersberg

AUTEUR EN FOTO'S: MARIA VAN KEMPEN

Frans Welsch van 'Vrienden van park Hartenstein en omgeving' was bereid met mij te praten over de Pietersberg. Het is een park op 5 ha grond in Oosterbeek tussen de Pieterbergseweg, de Sandersweg en de Kneppelhoutweg. Frans was als buurtbewoner gegrepen door het verval van de Pietersberg en was een van de initiatiefnemers die enkele jaren geleden met succes opriepen tot herstel door vrijwilligers.

Historie van het landgoed

Er zijn twee grote gebouwen van rond 1850: een landhuis en een koetshuis. Beide gebouwen (een ensemble, noemde Frans het) zijn nog aanwezig en dat is vrij uniek in Nederland. In het koetshuis stonden vroeger acht rijtuigen. Er waren paarden en boven sliep het personeel. Het landgoed met gebouwen zijn dan in het bezit van de rijke bankiersfamilie Van Eeghen. De Van Eeghenbank tegenover het landhuis herinnert nog aan de familie. Rond 1890 wordt het landgoed aangepast en krijgt de buitenplaats zijn tegenwoordige indeling. De gebouwen zijn in de oorlog ernstig beschadigd. Al in 1945 wordt het landgoed verkocht aan de gemeente Renkum. Sinds bijna een jaar heeft Geldersch Landschap en Kastelen (GLK) het park rond het landhuis overgenomen. De gebouwen zijn in gebruik als Pastoraal Diaconaal centrum.

Herstel van het park

Enkele jaren geleden toen het landgoed nog in bezit was van de gemeente, hebben de vrienden van park Hartenstein en omgeving een flyer gemaakt en daarin riepen zij op tot 'herstel/adoptie van de Pietersberg'. Omwonenden zijn toen, samen met IVN Zuidwest Veluwezoom en mensen van 'Vijf dorpen in het groen' begonnen om het verwaarloosde park op te knappen. Ook nu nog wordt er regelmatig op zaterdagen door vrijwilligers gewerkt om bijvoorbeeld bramen, verdroogde takken van rododendrons en opschot van esdoorns weg te halen. Sommige buurtbe-

woners werken ook op andere tijden om het park weer op te schonen.

Tot nu toe is het onderhoud erop gericht om een eiken-beukenbos met hulst te handhaven met daartussen groeien van rododendron. Men wil de zichtlijnen die vroeger vrij uitzicht gaven op de oevers van de Rijn, handhaven en herstellen. Rond de gebouwen zijn grote grasvelden, die gemaaid worden.

Ik vroeg Frans of in het park ruimte is voor biodiversiteit. Daarvoor achtte hij de mogelijkheden beperkt, hoewel de grondwaterspiegel ook hier, net als op veel plaatsen in deze regio, grillig is door lemlagen en zo diversiteit in begroeiing kan ondersteunen. Bovendien zijn er veel plaatsen met een overgang van licht naar donker.

'Waardevolle elementen'

Door een landschapsbureau wordt op dit moment een inventarisatie gemaakt van waardevolle elementen, bomen en struiken op het terrein. Frans is blij met dit onderzoek, dat in opdracht van GLK wordt uitgevoerd. Het is mogelijk dat dit leidt tot een advies voor nieuwe beheersmaatregelen.

Als wandelaar in het park zie je hoge, monumentale bomen: enkele platanen en mammoetbomen (Sequoia-dendron). Verder hoge beuken en lorken. Opvallend is een grote hazelaarstruik op een van de grasvlakten. Veel bomen en ook de hazelaar zijn waarschijnlijk ruim 100 jaar oud. Toen is de indeling van het landgoed aangepast en zijn er bomen geplaatst. In het park staat op een heuveltje een houten huisje, een uitkijkhuisje. Het zal geen waardevol element zijn, maar het past mooi in de omgeving en was het begin van een zichtlijn, waarin nu helaas een grote villa staat.

Ten slotte

Frans heeft het oorspronkelijke herstelproject Pietersberg min of meer achter zich gelaten. Er werken nog wel enthousiaste vrijwilligers (inclusief hijzelf) die bramen weghalen, snoeien en ander werk doen dat op hun weg komt. Voor het grote herstel is het wachten op de professionele werkzaamheden die GLK aan de gemeente heeft beloofd bij overname van landgoederen in Oosterbeek.

‘Van droge geulen naar stromende beken’*

AUTEUR: ALBERT BOS. FOTO: ROP ZOUTBERG

Het zou de titel kunnen zijn van een artikel door Rop Zoutberg, correspondent van NOS in Spanje. Hij beschrijft hoe vrijwilligers oude drooggevalen geulen opschonen, waardoor oude irrigatiekanalen uit de Moorse tijd weer in het zicht komen, maar vooral watervoerend worden.

Ik denk dat de Spaanse vrijwilligers net zo enthousiast zijn over hun behaalde resultaat als de werkgroep Beken en sprengen in 1993. ‘Onze sprengen’, ontstaan van afgevallen blad van vele jaren, lieten zien dat de Veluwe een bron van water is. De politiek zag ook water stromen, met als resultaat een uniek project. Een versleten bedrijven-terrein werd omgevormd tot een natuurgebied.

‘Vasthouden-bergen-afvoeren’ in Spanje

Het droge zuiden van Spanje was tussen 711 en 1492 eeuwen in beheer van de Moren, de Arabieren. Zij wisten uit ervaring in eigen moederlanden, droge gebieden, efficiënt om te gaan met het schaarse maar noodzakelijke water. Net als ‘onze drietrapstrategie’: ‘Vasthouden-bergen-

afvoeren’. In de hoge bergen viel in de winter sneeuw en regen. Om te voorkomen dat het kostbare water in het voorjaar snel zou wegstromen naar de zee, werd een heel stelsel van kanaaltjes, opvang- en verdeelinrichtingen gegraven. Dankzij het water introduceerden ze nieuwe gewassen als suikerriet, sinaasappelen, katoen en rijst. In die tijd liep het irrigatiesysteem zelfs tot aan het Alhambra-paleis in de hoofdstad Granada. De systemen bleven bestaan tot eind vorige eeuw, toen ze in onbruik raakten door schaalvergroting, modernisering van de landbouw en omdat onderhoud erg arbeidsintensief is. Mensen trokken weg uit de regio.

Dit vergeten watererfgoed wordt nu samen door vrijwilligers en Universiteit van Granada nieuw leven in geblazen (zie foto hieronder). Een deel is hersteld. Onderzoek toont aan dat nog veel mogelijk is. Verdroging van hele gebieden als gevolg van klimaatverandering kan door deze aequias misschien wat gedempt worden en kan zo ontvolking van hele gebieden afremmen.

Bronnen

Artikel van Rop Zoutberg, 'Stokoude kanalen 'zaaien' water in droog Spanje';
<https://nos.nl/artikel/2427373-stokoude-kanalen-zaaien-water-in-droog-spanje>

Spanje en het water. Reportage voor ESPANJE! door NOS-correspondent Rop Zoutberg. Met leuke animatie, die duidelijk uitlegt hoe het systeem werkt.
<https://www.youtube.com/watch?v=irMqGKGv8DM>

Een Engelstalige folder: 'Arguments in defence of traditional and historical irrigation systems'.
<https://tinyurl.com/2ekehpy5>

Google MEMOLAB – LABORATORIO DE ARQUEOLOGÍA BIOCULTURAL Recuperación acequia Aynadamar irrigación. Je kan aangeven of je tekst wil laten vertalen
<https://blogs.ugr.es/memolab/>

We danken Rop Zoutberg voor het gebruik van zijn foto. Op de foto graven vrijwilligers de asequia in de Sierra de Huétor.

*) 'Van droge geulen naar stromende beken' is de titel van het jubileumfotoboekje t.g.v. 25-jarig bestaan van de werkgroep Beken en sprengen.

Een gat in de N225

De provincie heeft onderzoek laten verrichten naar twee kansrijke varianten voor een afsluitbare ecologische verbinding tussen het Renkums beekdal en de uiterwaarden van de Neder-Rijn. De locatie van de afsluitbare verbinding is voor de verschillende onderzochte varianten gelijk, namelijk aan de voet van de Wageningse berg. De varianten zijn:

1. Afsluitbare 'natte' verbinding met een 30 m brede mechanisch afsluitbare schuifklep (4 m hoog), parallel aan de N225.
2. Een eveneens 30 m brede 4 m hoge open droge verbinding met buitendijkse plooiing – d.w.z. een dijk in het uiterwaardenlandschap om wateroverlast in het beekdal te voorkomen.

Beide varianten bieden door de grote open verbinding een versterking van de noord-zuid georiënteerde zichtlijnen in het beekdal. Bij een dergelijke omvang van faunavoorziening zijn beide varianten geschikt voor het gehele scala aan mogelijke doelsoorten en ook voor meeliftsoort edelhert. Als het ooit aan de Rijn verschijnt. Na ampele overweging heeft de provincie gekozen voor variant 2. De technische uitwerking zal in de komende maanden plaatsvinden.

Wim Spaan

Van het bestuur

AUTEUR: HENNY TAX

In januari starten in het veld de activiteiten gebaseerd op de afspraken gemaakt in provinciaal verband over de re-creatiezonering. Wij hebben hierover al vaker in de Zuidwester bericht. Op de website van de provincie is te lezen wat de afspraken zijn. In de kern komt het erop neer dat er duidelijk wordt aangegeven in welke gebieden op de Veluwe de natuur met rust voorrang krijgt en door welke gebieden mensen in grotere getale kunnen trekken om van de natuur te genieten. Soms leidt dit tot moeilijke keuzes. Bijvoorbeeld wij steunen als bestuur de keuze om het aantal paden op de Wolfhezer heide te verminderen om de amfibieën en reptielen daar te beschermen. Ook al betekent dit dat het fraaie pad langs de Heelsumse beek moet verdwijnen.

Foto: Karel Noy

Nieuwe trekker voor werkgroep Natuur en gezondheid gezocht

Mary de Jong is niet langer de trekker achter de werkgroep Natuur en gezondheid. Wij vinden het zeer spijtig als het niet zou lukken de minder gezonde medemensen in aanraking te brengen met de natuur en met de prettige gevoelens die de natuur bij mensen kan oproepen. Daarom zijn we op zoek naar een nieuwe trekker voor deze werkgroep.

Oprichting van Platform Erfgoed Renkum

Het Platform Erfgoed Renkum heeft 29 november de oprichtingsvergadering gehad. Het PER streeft naar het behoud van de bekende culturele en bouwkundige elementen in de gemeente Renkum door allerlei activiteiten op dit gebied te bundelen. Mede op ons verzoek is er ook aandacht voor het behoud van waardevolle groene elementen in het landschap zoals rijen geknotte wilgen. Ook in Wageningen is zo'n netwerk actief: Netwerk Erfgoed Wageningen (NEW). Wij sporen onze leden aan zich in te schrijven op de regelmatig verschijnende nieuwsbrieven van deze organisaties.

De knotwilg

AUTEUR: MARY DE JONG. FOTO'S: ALBERT BOS

Sterk, medicinaal en onmisbaar

‘Langs de heg en dan voor de bocht de inrit op’. Dat was de aanwijzing van Albert. Dus doe ik dat braaf in het donker. Om pardoes een drassig weiland in te rijden. Fijn ... Met licht slippende banden lukt het me om te draaien en de inrit aan de andere kant van de weg op te rijden. Het huis moet prachtig liggen, al zie ik dat nu niet. De volgende dag fiets ik er met daglicht langs. Ik ben jaloers. Weiland, waterlopen en knotwilgen.

Uiteraard knotwilgen. Want dat is waar een aardig deel van het leven van Albert Smit, hoeder van de werkgroep Landschapsonderhoud om draait. Wilgen planten, wilgen knotten, wilgen snoeien, wilgen bewonderen. Als ik hem even later vraag de knotwilg in enkele woorden te beschrijven, lukt het hem eerst niet. Deze unieke boom is té veelzijdig. Uiteindelijk komt hij met ‘medicinaal, sterk en voor veel bruikbaar’.

De wilg oftewel *Salix* voelt zich bijna overal ter wereld thuis. Meer eisen dan vocht en humus in de grond en niet té zuur stelt deze taaie rakker met zijn 360 varianten niet. In ons landschap rondom de vijf dorpen en Wageningen zie je ze op een rij staan, kronkelend langs de beken of erfgronden van boeren. Een vertrouwd gezicht én oriëntatielijns voor de vleermuizen. Soms nog met een volle kruin met takken, soms gesnoeid tot op de knot. Elke drie jaar worden 550 wilgen in onze uiterwaarden en weilanden ontdaan van hun lange takken door de werkgroep Landschapsonderhoud. Anders vallen ze om. Hun holle stam lijkt hen kwetsbaar te maken, juist niet sterk. Maar als wilgen omvallen of scheuren, groeien de takken vanaf de grond of de afgescheurde stam weer verder alsof het niets uitmaakt. Zo'n 2,5 meter per jaar. Eigenlijk niks zieligs aan dus.

Dat de knotwilgen in ons werkgebied hofleverancier zijn

van takken voor dieren in Burgers Zoo, wist ik wel. Met trots wordt deze verdienste van de ‘knotters’ regelmatig genoemd. Maar dat het zaad, de schors en takken van deze markante boom ook lichamelijke ongemakken als pijn bestrijden, is nieuw voor me. De dieren in de Zoo, geiten, paarden en bevers, zijn gek op dit aanvullende voedsel, vooral als ze zich niet zo lekker voelen, vertelt Albert. Rondspeurend op internet levert nog een aardig rijtje toepassingen op: koortsverlagend, ontstekingsremmend, preventief tegen hartinfarcten, bloedstelpend, tegen slapeloosheid en bovenmatige seksuele drang. Dit alles wordt deels verklaard door het salicylzuur in de boom (dat ook in Aspirine® zit). Blijkbaar loopt mijn kennis wat achter, want deze werkingen worden al 4500 jaar toegepast.

Een hotelrestaurant voor insecten en vogels kun je deze boom noemen. Allerlei soorten insecten wemelen onder de schors en op de bladeren. De knot krijgt wel 3 sterren. Daar kiemen de aangewaaide zaadjes van het wilgenroosje of varens. En al die lekkernijen trekken weer vogels aan. “Om al het dierenleven in een bommenrij te behouden en elk jaar eitjes te laten leggen, worden de wilgen door ons niet ineens maar om en om geknot”, aldus Albert.

De titel ‘hofleverancier van wilgentenen voor Burgers Zoo’ blijkt overigens nog bescheiden. Zittend bij de open haard somt Albert een rits organisaties op die gretig gebruik maken van de takken. Scholen zijn daarin het meest creatief; van schotjes achter de voetbalgoal tot hutjes om in weg te kruipen. Randjes langs moestuin of bloembed is meer een ding van tuinliefhebbers. Hoewel ook Avolare belangstelling getoond heeft. Tijdens Alberts verhaal zie ik beelden van mijn eigen toekomstige tuin. Geen wilg, maar mét randjes van wilgentakken. In het kader van ‘We zijn wel goed, maar niet gek’ hint Albert: “Wel effe zelf ophalen.” Doe ik, maar dan wel bij daglicht.

Bronnen

www.ecopedia.be/schietwilg

Poster Uitgave School in bos, Jan Wartena (2008)

www.groenkennisnet.nl/nieuwsitem/de-knotwilg-multifunctionele-alleskunner

www.levendehave.nl/artikelen/de-knotwilg-een-wonder-van-biodiversiteit

Kennen jullie de klimop?

AUTEUR: ALBERT BOS

De vraag "Kennen jullie de klimop?" stelde ik aan de kinderen tijdens de wandeling met hun ouders in het project De Groene Stek in Oosterbeek. Ja hoor, die kennen we. Heel wat keren zagen we deze plant, hoog en laag, maar vooral nog in bloei in oktober. We troffen het, op een moment stonden we stil bij een perkje vol met klimop. De zon brak door. Nu moeten we even stil zijn. Een waar concert van bijen en zweefvliegen was goed te horen. Zie je wel dat die planten een goed nectarcafé zijn. Zo komen de insecten wel de winter door.

Klimop in boom: schadelijk?

Natuurlijk kwam ook de vraag naar voren, is die klimop niet slecht voor de boom waarin hij klimt? Niet alleen tijdens die buurtwandeling, maar ook tijdens het bezoek aan de tuin van de familie Sweers, waar we onze ALV en zomerontmoeting hielden. Zelfs onder professionele groenbeheerders speelt die vraag.

Boomwurger?

Klimop gebruikt de boom om naar het licht te groeien, maar het is geen parasiet. De hechtwortels dienen als houvast en onttrekken geen stoffen aan de schors. Kronkelt niet rond stam en takken en wurgt de boom niet in tegenstelling tot bij voorbeeld kamperfoelie. Klimop is groen in de winter en trekt in die periode veel vogels en insecten. Als in de winter veel andere planten ermee ophouden kunnen bijen en zweefvliegen nog voor nectar terecht bij de klimop. Maar ook heel veel vlindersoorten zijn blij met deze late bron van nectar. Zo kunnen ze voor de winterrust nog een goede maaltijd nuttigen. Maar klimop heeft ook zo zijn nadelen. Het kan te zwaar worden en een verzwakte boom kan de lichtconcurrentie niet aan, waardoor deze eerder afsterft. Henk Sweers vertelde dat hij jaarlijks een boomverzorgers de zwaarste

delen van de klimop uit zijn bomen laat snoeien. De klimop is jaarrond in blad en vangt daardoor ook bij stevige stormen in herfst en winter veel wind.

Flyer

Boomzorg maakte een flyer over de klimop in bomen: <https://www.boomzorg.nl/upload/artikelen/BZ611Hedera.pdf>

Afbeeldingen

Onderstaande foto's zijn gemaakt door Henk Sweers:
Foto linksonder: Blauwe regen die een tak van de Europese vogelkers heeft omklemd
Foto rechtsonder: Kamperfoelie die zichzelf heeft omarmd

Amsterdamse klimplantengids

Een klimplant tegen de gevel is niet alleen een mooi gezicht, maar biedt ook voedsel en een fijne schuilplek voor allerlei dieren. Heeft u een kale gevel? Kijk dan of een klimplant uitkomst kan bieden.
https://assets.amsterdam.nl/publish/pages/1022388/-boekje-groene-gevels-en-plantengids_wrt.pdf

IVN-gidsen in opleiding en cultuur gaan samen

AUTEUR EN FOTO'S: DAAN MARKX

IVN-gidsen in opleiding en cultuur gaan samen. Kortgeleden werden de natuurfilms 'De grutto' en 'De wolf' in het Filmhuis in Oosterbeek vertoond. Coördinator Merel Franx en natuurfilmer Erik den Boer maakten er een heel event van met een combinatie van natuurwandeling, lunch of ontbijt vooraf én film.

Voor de wandelingen werd de hulp ingeschakeld van Frank van der Mijl die broedvogels inventariseert in de uiterwaarden voor SOVON. Daarnaast IVN-natuurgidsen in opleiding Roos Kwakernaak en Alma Visscher, en ik. We gingen de uiterwaarden in via camping Oosterbeekse Rijnsoever, via het grindgat en de Rosandepolder en via heemtuin de Zomp naar de Oude Kerk of naar de Hemelseberg.

De rondleiding in de Zomp werd begeleid door Roos en Alma samen. Alma begeleidde daarna voor de film 'De wolf' ook een uiterwaardenwandeling.

Roos: "Alma en ik hebben samen met Monique de Nijs en Tim den Besten de Zomp gekozen als adoptieterrein voor de natuurgidsenopleiding. Een bijzonder gebied waar we samen in het voorafgaande seizoen veel kennis hebben opgedaan over wat er te zien en vooral te beleven valt, ook in relatie tot de omliggende natuur zoals Bato's Wijk en de vijver onder aan de Zuiderbeek. Allemaal onderwerpen voor ons tweede verslag voor de natuurgidsenopleiding. Wij waren tijdens de Natuur- en Zompmarkt in het voorjaar ook actief bij de kramen. We begrepen meteen dat we met de bijzondere combinatie van wandeling, lunch en film mensen betrokken én enthousiast zouden kunnen krijgen voor de natuur in hun eigen omgeving."

Alma: "Ik had ter voorbereiding voor de wandeling in de uiterwaarden deze eerst met Daan voorgelopen. Daan en Frank komen hier bijna elke week en weten welke verrassingen je kunt krijgen op welke plekken. Er ging een nieuwe wereld open!"

Daan: "Essentieel in de natuurgidsenopleiding is het leren delen van de natuurervaring met je groep. Mensen komen steeds op dezelfde manier in een bepaald gebied en zien dan nét niet die bijzonderheden zoals beversporen of nét weer andere zaadeters. Ik kon uitleggen om eenzelfde plek op verschillende seizoenstijdstippen te bezoeken. Klinkt allemaal logisch voor ons natuurmensen, maar soms is er een ander zetje nodig. En dan zijn events als deze héél goede combinaties."

Bij terugkomst was er een lekker ontbijt of lunch en ver-

telde Erik den Boer meer over dit initiatief en de twee films. Grutto's en wolven hebben we niet gezien, maar we konden veel bijzonders vertellen over de natuur in deze delen van Oosterbeek. Heel succesvolle events.

Debietmeetprogramma Veluwe beken

AUTEUR EN FOTO: MAARTEN KUBBE

In augustus is Godert de Bordes, eigenaar van het landgoed De Kamp, benaderd door het Waterschap Vallei en Veluwe met de vraag of hij mensen weet die op De Kamp als vrijwilliger aan de slag zouden willen gaan voor het uitvoeren van debietmetingen.

Godert verwees naar ondergetekende en daarmee hebben zes personen (van wie twee niet wonend in Renkum of omgeving) zich gebundeld tot een vrijwilligersgroep om te gaan meten.

Doel van de debietmetingen

Debietmeting is het vaststellen van de hoeveelheid water (liters of m³-s) die per tijdseenheid (sec of min, uur) door een beek/riever stroomt. Het project Debietmetingen Veluwe beken is een gezamenlijk initiatief van de Bekenstichting en Waterschap Vallei en Veluwe. Het belangrijkste doel is het beter in beeld krijgen van de waterhoeveelheden die de Veluwe verlaten via beken en sprengen. De metingen worden een tijd lang verricht, en dan wordt grofweg de variatie in de tijd duidelijk en kan een schatting gemaakt worden van de totale waterhoeveelheid op seizoens- en op jaarbasis.

De meetinformatie is van belang voor inzicht in de waterbalans van de Veluwe en de stroomgebieden achter de meetpunten. Door het verkrijgen van betrouwbare gegevens over het gedrag van beek- en sprengsystemen aan de flanken van de Veluwe begrijpen en doorgronden we deze watersystemen, om daarmee de systemen gericht en beter (zo nodig) te herstellen, hen 'klimaatrobuust' te maken en om beter te anticiperen op extreme weersituaties.

Op een aantal locaties worden ook automatisch en continue de waterstanden gemeten, en de combinatie geeft nog meer inzicht in het gedrag van de onderzochte beeksystemen. Vrijwilligers voeren handmatige debietmetingen uit op plekken waar geen automatische meting wordt uitgevoerd.

Hoe gaat de meting in zijn werk?

Onze vrijwilligersploeg van zes mensen gaat een jaar lang om de 2 weken op vier plaatsen in het Heelsumse beekdal, meer specifiek op De Kamp op 4 aangewezen meetpunten de metingen uitvoeren:

- 1) in de Papiermolenbeek
- 2) in de Middenbeek
- 3) in de Heelsumse beek langs het pad en
- 4) op het punt waar de Heelsumse beek onder het viaduct onder de A50 doorstroomt.

Het lijkt logisch dat de optelsom (in liters per minuut)

van de eerste driepunten gelijk is aan de hoeveelheid van 4). Maar de metingen moeten dat nog uitwijzen.

Voor het uitvoeren van de meting is een instrument ter hand gesteld die bestaat uit twee delen:

- a) een stroomgevoelig element dat in de stroming wordt gehouden en
 - b) een meter die via een kabel met a) is verbonden.
- Afhankelijk van de waterdiepte wordt per meetpunt één of worden drie metingen verricht. Deze meting(en) in stroomsnelheid wordt omgerekend naar liters/min op basis van de afmetingen van de beek ter plaatse. Deze afmetingen zijn vrij eenvoudig: het zijn de uitstroomopening van een duiker en deze hebben vaste afmetingen in diameter of breedte.

Na een jaar zullen de tussenresultaten geëvalueerd worden, en wordt gezien of voldoende informatie is verzameld, of dat er verder bemeaten wordt op deze en/of dat meetprogramma op een ander beekstelsel wordt voortgezet.

De redactie van de Zuidwester wenst u

prettige feestdagen

Kort van stuk

Op het internet vind je heel veel informatie over van alles wat met de natuur uit je omgeving te maken heeft. Albert Bos struikt voor elke editie van de Zuidwester het internet af op wederwaardigheden die voor u als lezers van de Zuidwester mogelijk interessant zijn.

Herstel van biodiversiteit

Biodiversiteit is essentieel voor het in stand houden van ecosystemen en daarmee een gezonde leefomgeving.

Hoe draagt uw gemeente bij aan het herstel van biodiversiteit?
En hoe kan de integrale aanpak hiervan worden versterkt?

Het landelijk initiatief Stichting Deltaplan Biodiversiteitsherstel wil een impuls geven aan biodiversiteit in de bebouwde omgeving. Om gemeenten hier beter bij te betrekken en te ondersteunen is in samenwerking met Wageningen Universiteit & Research een onderzoek gestart naar de (potentiële) rol van gemeenten in biodiversiteitsherstel.

Meer weten over het onderzoek? Mail dan naar floor.edixhoven@schuttelaar.nl.

Gratis downloads op www.ivn.nl

Op de website ivn.nl staan enkele gratis downloads. Met behulp daarvan maak je je eigen dromenvanger, bouw je zelf een egelhuis, ga je op tuinsafari en ontdek je welke bodemdieren onder jouw bloempotten leven.

Het Doeboek

Wat spoken mollen, pissebedden en spinnen allemaal uit in en op de grond? Met dit doeboek zoek je het tot op de bodem uit! Maak je eigen insectenzuiger, bouw een compostfabriek en kom alles te weten over wormen, spinnen en andere bodemdieren.

De zoekkaart Spinnen

Zijn er in de herfst een stuk meer spinnen en de bijbehorende spinnenwebben te vinden dan in andere seizoenen? De spinnenwebben vallen enkel meer op in de herfst en spinnen zijn er bijna het hele jaar door. Wil je weten welke spinnen er bij jou in de tuin leven?

www.ivn.nl/beleef-de-herfst/gratis-downloads

Spinnenwebben fotograferen

Je hebt nodig:

- # plantenspuit
- # camera

Zo doe je het:

- # zet de plantenspuit op nevelstand
- # sproei van een afstand voorzichtig wat druppeltjes op het web
- # maak een foto van je 'parelweb'

Tuinvogeltelling

Tel op **vrijdag 27, zaterdag 28 of zondag 29 januari 2023** één keer een half uur de vogels in uw tuin of op uw balkon.

Activiteitenprogramma

DECEMBER

3 december 2022: werkochtend werkgroep Landschapsonderhoud. Knotten in de Rosandepolder. Verzamelen: Benedendorpsweg tegenover garage Klaassen te Oosterbeek.

10 december 2022: werkochtend werkgroep Beken en sprengen.

17 december 2022: werkochtend werkgroep Landschapsonderhoud. Knotten langs de Leigraaf bij het Kerkpad en de Veerweg. Verzamelen: bij Veerweg 5 te Oosterbeek.

24 december 2022: werkochtend werkgroep Beken en sprengen.

31 december 2022: werkochtend werkgroep Landschapsonderhoud. Bijhouden grote heide en bosperceel op de Bilderberg in Oosterbeek. Verzamelen: Bilderberglaan te Oosterbeek (in de pauze oliebollen!).

JANUARI

7 januari 2023: werkochtend werkgroep Beken en sprengen.

14 januari 2023: werkochtend werkgroep Landschapsonderhoud. Knotten in de Rosandepolder. Verzamelen: Benedendorpsweg tegenover garage Klaassen te Oosterbeek.

21 januari 2023: werkochtend werkgroep Beken en sprengen.

28 januari 2023: werkochtend werkgroep Landschapsonderhoud. Knotten in de Jufferswaard te Heelsum. Verzamelen: toegang 'de Noordberg' bij tunnel Fonteinallee/Rijksweg N225.

FEBRUARI

4 februari 2023: werkochtend werkgroep Beken en sprengen.

4 februari 2023: werkochtend werkgroep Landschapsonderhoud. Knotten langs de Veerweg: met buurtgenoten uit Heveadorp/Oosterbeek (voor de liefhebbers na afloop broodjes en uiendsoep). Verzamelen: bij Veerweg 5 en het Drielse Veer te Oosterbeek.

11 februari 2023: werkochtend werkgroep Landschapsonderhoud. Heide schonen Zuidwest en Noordoost langs de spoorbaan Utrecht-Arnhem. Verzamelen: Hoek Parallelweg/Telefoonweg te Wolfheze.

18 februari 2023: werkochtend werkgroep Beken en sprengen.

25 februari 2023: werkochtend werkgroep Landschapsonderhoud. Wilgen knotten in het Heelsums beekdal nabij de manege. Verzamelen: Hoek Parallelweg/Telefoonweg in Wolfheze.

MAART

4 maart 2023: werkochtend werkgroep Beken en sprengen.

11 maart 2023: werkochtend werkgroep Landschapsonderhoud. Heide schonen Zuidwest en Noordoost langs de

spoorbaan Utrecht-Arnhem. Verzamelen: Hoek Parallelweg/Telefoonweg te Wolfheze.

18 maart 2023: werkochtend werkgroep Beken en sprengen.

18 maart 2023: werkochtend werkgroep Landschapsonderhoud. Landelijke opschoondag. Uiterwaardenschoonmaak met enkele leden van de werkgroep en zwerfafvalruimers uit de gehele gemeente Renkum.

25 maart 2023: werkochtend werkgroep Landschapsonderhoud. Nog nader te bepalen activiteit. Mogelijk een excursie naar Avolare.

APRIL

1 april 2023: werkochtend werkgroep Beken en sprengen. Excursie.

Informatie

Vogelwerkgroep: Els Roode, tel. 0317 – 31 82 12, els.frank@planet.nl.

Werkgroep Beken en sprengen: Ruud Schaafsma, tel. 0317 – 31 51 17, ruud.schaafsma@gmail.com of Gerrit Brouwer, tel. 0317 – 35 15 45, gerrit.brouwer@gmail.com.

Werkgroep Landschapsonderhoud: Albert Smit, 06 – 53 65 89 50, smit.albert52@gmail.com of Thijs van der Velzen, 06 – 23 11 80 23, mjmvandervelden@kpnplanet.nl.

Knotten in de Rosandepolder op de natuurwerkdag op 6 november 2022.

Beleef de natuur

